

БАЛКАНДЖИИТЕ КАТО УЧАСТНИЦИ В ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ НА ПАВЛИКЕНИ СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО

/ резюме /

НЕЛИ ЦОНЕВА

В навечерието на Освободителната руско-турска война (1877-78) Павликени било населено само с мюсюлманско население. По време на войната то масово се изселило, а хората от околните села започнали да грабят и разрушават турските къщи. Вероятността селото да бъде заличено, а землището му разграбено била съвсем реална.

Подписването на Санстефанския мирен договор и Освобождението на България поставя началото на нов етап в развитието на Павликени. В резултат на вътрешни миграционни процеси и аграрния преврат, етническият облик на селото се променя изцяло. Павликени било заселено с будни български домакинства от съседните села и Балкана. Още на 8. март 1878г. в селището пристига Атанас х.Славчев, син на известен търновски занаятчия, търговец и лихвар, който създава на площ повече от 4 000 дка свой чифлик. Имението обхваща част от землището на четири съседни села - Бяла черква, Стамболово, Михалци и Павликени, които по време на робството са били под управлението на Етем бей.

В зависимост от своето месторождение, първите заселници на Павликени могат да бъдат причислени условно към две основни групи

- преселници от околните села и от равнинната част на Търновско
- преселници - балканджии.

Към първата група се отнасят преселниците от Бяла черква, Михалци, Ресен, Стамболово, Беяковец, Дичин и други съседни села. По численост това е най-голямата група от нови заселници в Павликени, всички те са българи и източноправославни християни. Това са предимно бедни, безимотни селяни, членове на многобройни фамилии които са създали свои семейства и търсят свой път за препитание. Най-компактна и с голямо значение за бъдещото развитие на Павликени е групата от Бяла черква.

Към втората група, която е и предмет на настоящата тема, се числят заселниците от планинските и полупланински селища на Дряновско, Габровско, Севлиевско, махалите около Килифарево, Балван и на север от Велико Търново. Първите преселници - балканджии се заселват в един квартал - т.н. Черкезка махала. Това е районът в западна посока от днешния център, по пътя за селата Недан и Бутово. Обединени от общия си род и

социален произход, те се заселвали един до друг. В повечето случаи това били семейства от Дряновските села Цинга, Керека, Геша, от Габровските махали Тъпанарите, Никоевци, Свирците и от Севлиевския край. В случаите, когато преселниците са от една фамилия, заселването им един до друг било неписано, но без изключения спазвано правило. И тъй като само за няколко години махалата се заселила изцяло с българско християнско население и то предимно балканджии, много скоро хората започнали да я наричат Балканджи махала - така като е известна в Павликени и в наши дни. От къщите на балканджиите се оформя един немалък селищен квартал, който има съществен принос в цялостното развитие на Павликени през 20 век. За нуждите на местното население е построено ново квартално училище, което започва учебни занятия през 1924-25 год.

Типичен пример за преселване на цял род балканджии е историята на Узуновия род. Произхождайки от Дряновските колиби, след Освобождението в Павликени се заселват четирима братя - Йордан, Станю, Марин и Христо. Те си купуват четири имота един до друг на дн. ул. "Ал.Стамболийски" и всеки брат устройва семейството си в старите турски коптори, които постепенно започват да се преустройват. По спомени на наследници от рода Узунови- дълги години в дома на Станю и Васила Узунови, в една стая живеели семействата на тримата им сина - Стоян, Илия и Иван. Вечерно време, когато настъпи време за сън, всяка една от трите етърви - Никула, Елена и Куна си взимала своята рогозка и я постилала за семейството си в един от ъглите на общата одая. В този патриархален дух били отглеждани и възпитавани децата им. При израстването им и създаването на нови семейства, тези дворове се парцелират, строят се нови къщи, оформят се нови улици и квартали.

Мотивирани от възможността да се занимават със земеделие или да открият своя занаятчийска работилница; улеснени от оформилия се Павликенски пазар, където да пласират стоката си - семействата от Балкана се установяват в Павликени с много надежда. Постепенно заселниците-балканджии заемат и други райони на селото, вече не са така компактно заселени както в Балканджи махала. По-заможните купуват дворове и строят къщите си в района около църквата и на площада. Пример в това отношение е заселването на братята Ботьо и Ганьо Станеви, родом от Габровското с.Никоевци. Ботьо Станев имал шест деца, но в Павликени се установили трима сина и една дъщеря: Стефан, Иван, Ганчо и Дена. Другият брат Станьо Ботев също имал петима сина и една дъщеря: Стефан, Димитър, Костадин, Мянко, Ботьо и Куна. Синовете от двете семейства (осем първи братовчед) си построили къщите един до друг на дн. ул. "Ал.Стамболийски"- срещу църквата. Къщите им, запазени и до днес, са типични за епохата - двуетажни, изнесени непосредствено на улицата с търговска цел; с дюкян на първия

етаж и стаи за живеене на втория; с малки китни балкони на лицевата страна и уютни, тихи дворове, оформени под сенките на асмите зад къщата.

Преселването на балканджии в Павликени е процес, който започва веднага след Освобождението и продължава през първата половина на 20 век. Условно могат да се обособят три периода на този сложен миграционен и демографски процес:

ПЪРВИЯТ започва още през 1878г. и завършва в края на 19 в. Това е периодът на първите заселници, в преобладаващата си част бедни селяни, занимаващи се предимно със земеделие, които се заселват около църквата и в Балканджи махала.

ВТОРИЯТ период е от началото на 20 в и продължава до края на Първата световна война. Тогава в Павликени се преселват освен земеделски стопани и майстори занаятчии. Те са привлечени от все по-стабилното стопанско и социално състояние на селището, което е придобило вече статута и облика на административен център за околните 31 села. През този период ролята на икономически катализатор играят железопътната гара и Павликенският пазар.

ТРЕТИЯТ период от преселването на балканджиите е в годините между двете световни войни. Преодоляването на голямата икономическа криза след Първата световна война се отразява благоприятно върху стопанската структура на Павликени. Благодарение на развитието на търговията, успоредно с развитието на селското стопанство и занаятчийството, от 1910 до 40-те години населението на Павликени се увеличило три пъти. Перспективата за бъдещето на селището като търговски център била оценена най-напред от жителите на Дряново и околните села, които започнали да се заселват в Павликени и да откриват свои дюкяни в центъра му. Постепенно земеделските стопани били изтласквани към периферията на селото, а центъра бил зает от преселници, занимаващи се предимно с търговия. Появили се много нови магазини и търговски складове, които през 1937г. достигнали 137 броя.

Сред многобройните дребни търговци и занаятчии от преселниците балканджии има няколко търговски фамилии, които се оказват стабилен фактор за утвърждаването на Павликени като средищен търговски център. Това са фамилиите Муцевски, Сярови, Переви, Тропчеви, Тешеви, Ганеви и други.

БАЛКАНДЖИИТЕ КАТО УЧАСТНИЦИ В
ДЕМОГРАФСКИТЕ ПРОМЕНИ НА ПАВЛИКЕНИ
СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО
(резюме)

Освобождението на България през 1878 г. бележи началото на нов етап в развитието на Павликени. В резултат на вътрешни миграционни процеси и аграрния преврат, етническият облик на селото се променя изцяло. Павликени било заселено с будни български домакинства.

Преселниците - балканджии са съществена част от новото българско население на Павликени след Освобождението. Заедно с другите групи преселници (от съседните полски села и бежанците от Тракия) те изграждат новата демографска характеристика на селището. С непосредственото си интегриране в обществено-политическия живот, с участието си в развитието на занаятите и търговията, балканджии допринасят за цялостното социално - икономическо израстване на Павликени. Миграционната вълна на преселниците-балканджии води до увеличаване броя на населението оказва влияние върху неговото възпроизводство и социална структура. Със специфичния си бит и душевност, с доказаната си работливост и предприемчивост, те внасят свой колорит в живота на павликенци. Техните потомци, които и днес живеят в Павликени, са най-силното доказателство за следата, която са оставили след себе си и за правилността на техния житейски избор.

НЕЛИ ЦОНЕВА